

نسخه‌های تازه‌یافته

حسین متقی

بخش سوم

۸۴. اللعنة

(دعا - عربی)

از: شیخ علی.

آغاز: «بسملة، اللهم العن من شيد الكفر وأكنافه وهدم الدين القويم وأخافه كسر أضلاع الشرع وقطع أكنافه خالف كتاب الله وأتبع خلافه نصب نفسه بالخلاف على الخلافة...».

انجام: «مع فرعون وهامان في كل آنٍ واغفر لنا ولكافة أهل الإيمان وأدخلنا الجنان يا متان وصلّى الله على سيّدنا ونبينا محمّد وآله إلى يوم القيام؛ تمّ».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر است، در تبرّی جستن از دشمنان و مخالفان اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام که این اثر به «شیخ علی علیه‌السلام» منسوب است. ممکن است مراد و منظور شیخ علی بن عبدالعالی کرکی (درگذشته سال ۹۴۰هـ) بوده باشد، لیکن از او در این موضوع دو رساله در دست است به نامهای نفحات اللاهوت فی لعن الجبت والطاغوت که نسخه‌هایی از آن به شماره‌های ۲۵۶۰، ۴۹۵۳، ۱۱۴۹۲ در این کتابخانه موجود است و دیگری الرسالة اللعنة که گاهی با عنوان تعیین المخالفین لأمیر المؤمنین علیه‌السلام، نیز معرفی شده است. از این اثر هم دو نسخه در این کتابخانه بزرگ به شماره‌های ۶/۶۳۵۷ و ۵/۱۲۱۳۵ نگهداری می‌گردد و البته اثر حاضر هیچ یک از آن دو هم نیست. در ضمن یک رساله اللعنة هم از محمّد کاظم هزارجریبی در دسترس است که به شماره ۱۰۷۳، در این کتابخانه موجود است که آن هم با نسخه حاضر همخوانی ندارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ ه □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهر زده □ تعداد برگ: ۲ (۹۵ ب - ۹۶ الف) □ تعداد سطر: به صورت چلیپا کتابت شده است □ اندازه متن: ۱۳×۲۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۳۰ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای روشن، مجدول، ضربی؛ درون: مشکی.

ویژگی‌های نسخه: برگها مجدول به زر، و دارای کمند طلایی است. لبه برگها اندکی سائیده شده که البته وصالی و ترمیم گردیده است. بین برگهای «۶۹ الف - ۱۰۰ ب» مطالبی منقول از سرالعالمین ابوحامد غزالی (متوفای سال ۵۰۵ ه)، دوازده امام منظوم، دعا در وقت دیدن ماه، دعای عند الافطار و دعای صباح دیده می‌شود. برای تیمن، دوازده امام منظوم در اینجا آورده می‌شود:

وبنبي عربی ورسول مدنی	وأخيه أسدالله مسمی بعلی
وبزهراء بتول وبأم ولدتها	وبسبطیه وشبلیه هما نجل زکی
وبسجاد وبالباقر والصادق حقاً	وبموسی وعلی وتقی ونقی
وبذی العسکر والحجة القائم بالحق	الذی یضرب بالسيف بحکم أزلتی
أجب الوقت دعانا وترحم حضارنا	بنبي وعلی وعلی وعلی

«ذیل نسخه شماره ۳۰۰»

۸۵. لغز الکشاف

(معما - عربی)

از: بهاء الدین محمد بن حسین حارثی جبعی عاملی، متخلص به بهایی (درگذشته: سال ۱۰۳۰ ه).

آغاز: «أيتها صاحب الزکى والفاضل الذکى، أخبرنى عن اسم واحدی الآحاد وثلاثی المئات رباعی الحروف، إن نقص عنه حرف واحد بقى حرف واحد وهذا عجیب...»
انجام: «حروفه ثلاثة، لكن إن حذف منه حرف واحد، بقى واحد. وهذا من الغرائب وإن ضعف منه حرف واحد، صار ستة أحرف. وهذا من أعجب العجائب، تم.»

گزارش متن: یکی از معماها و لغزهای شیخ بهایی است که مولی مهدی قزوینی معاصر شیخ حرّ عاملی رحمته الله نیز شرحی بر آن دارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: شکسته نستعلیق □ نام کاتب: حیدر بن علی بن اسماعیل بن

عبدالعالی هاشمی عاملی کرکی (به قرینه برگ ۳۸ الف) □ تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۲ ه □
 عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهر زده □ تعداد برگ: ۲ (۴۲ ب - ۴۳
 الف) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۱ × ۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵ × ۱۲
 سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده.

ویژگی‌های نسخه: تعلیقات و حاشیه نویسی‌های اندکی، در ذیل برخی کلمات دارد
 که با نشان «۵» نگاشته شده است، در انجام نسخه یک فایده طبعی آمده است.
 رک: الذریعة: ج ۱۸، ص ۳۳۶.

«ذیل نسخه شماره ۱۰۱»

۸۶. المباحثات (فلسفه - عربی)

از: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته: سال ۴۲۷ ه).
 آغاز: «الحمد لله واهب العقل مفيض العلم، والصلاة على رسله خصوصاً على محمد
 وآله؛ [سؤال]: ما معنى العقل بالقوة، فإن الشئ الذى يدرك منا المعقولات...».
 انجام: «فإن كانا مقومين، فالشئ مركب غير بسيط، فإن كانا لازميين، فالكلام فيها
 كالكلام فى «ا» و «ب»، هذا آخر الموجود من هذا الكتاب، تم».

گزارش متن: مجموعه‌ای از مراسلات و مکاتبات فلسفی بین ابوالحسن بهمنیار بن
 مرزبان آذربایجانى، مشهور به «کیارئیس» (متوفای سال ۴۵۸ ه) و شیخ الرئيس ابوعلی
 سینا، با عناوین «س - ج» (مخفف سؤال - جواب) بوده است. و در واقع جواب سؤالاتی
 است که بهمنیار و دیگران (بیشتر بهمنیار) از ابن سینا پرسیده و او جواب داده است
 و غالباً به کتاب الشفاء نظر دارد. در صدر برخی نسخ، اشاره به نام ابو منصور بن زیله شده
 که مرحوم مهدوی بر این باور است که آن نشانگر این است که برخی از جوابها به سؤالات
 وی مربوط می شود و می افزاید: «این مراسلات و سؤالها و جوابها را کس یا کسان دیگری،
 غیر از شیخ الرئيس و بهمنیار و ابن زیله جمع آوری و تدوین کرده و به صورت کتاب در
 آورده‌اند. و شاید همین امر، منشأ اختلاف نسخ، از حیث ترتیب و تنظیم این مباحثه‌ها و
 عدۀ آنها باشد. و نیز اینکه در بعضی از آنها، برخی از رقعها در صدر سؤال و جوابهای
 دیگری قرار گرفته است».

نکته مهمی که باید توجه داشت اینکه، این اثر در اواخر عمر ابن سینا نگاشته شده

و ابن سینا در پاسخ برخی از این پرسشهای غامض اظهار عجز کرده است، ملاصدرا صدرالمتألهین شیرازی، بعدها در مقام پاسخگویی به برخی پرسشهای فلسفی بهمنیار برآمده است.^۱ برخی از عناوین مراسلات عبارتند از:

۱. مسألة بخطّ عبدالملک، قيل فی کتاب الشفاء عند الکلام فی بقاء النفس... (۱۷۷ الف).

۲. کتاب: وصل الشيخ الفاضل، عدّه کتب نزل فی الإیناس... والشيخ ابومنصور بن زيلة... (۱۷۸ ب).

۳. کتاب: وصل کتاب الشيخ الفاضل - أطال الله بقاءه وأدام تأييده... فعندی أن هذا الكتاب يوجد له نسخة محفوظة وأما المسائل المشرقة قد كنت... (۱۸۱ ب).

۴. کتاب: وصل خطاب الشيخ الفاضل، معرباً من خبر سلامته... والذي حكاه امتعاض الشيخ ابى القاسم الكرمانى، حين بلغه ما بلغه، فليس من حقّ مثله... (۱۸۵ ب).

۵. المسألة: قد وصلت إلى بعد أن كتبت الكتاب والذي يجب أن يعلم فى هذا أن... (۱۸۹ الف).

گفتنی است که همانند بسیاری از نسخ موجود، نسخه حاضر هم کامل نیست، چنانچه مرحوم مهدوی نیز مرقوم داشته است: «تمام نسخ کامل نیست و حتی بعضی از آنها فقط مشتمل بر قسمتی از سؤال و جوابهاست...». ناگفته نماند که این اثر در سال ۱۹۴۷م، به همت عبدالرحمن بدوی در ضمن ارسطو عندالعرب به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۳۵ (۱۷۴ ب - ۲۰۸ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۲۰×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته؛ دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر □ رقم کاتب: «تم کتاب المباحثات، المعروف ببهمنیار للرئيس أبى على بن سینا، بحمدالله وتأییده، کتبناها من نسختین وکانتا سقیمتین، کما وجدنا فیها، تم».

ویژگی‌های نسخه: آثار بسیار ناچیزی از رطوبت دیدگی و چربی در فراز برگها دیده می‌شود.

رک: الذریعة: ج ۱۹، ص ۳۹؛ فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۲۰۲-۲۱۲. «ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۸۷. المبدأ والمعاد (فلسفه - عربی)

از: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته: سال ۴۲۷هـ).
آغاز: (۱۲۴ الف): «الفصل الخامس عشر: فی السعادة والشقاوة فی الآخرة ذوی الحقیقة وأما الأنفس الجاهلة، فإنها إن كانت خیره لم يحدث فیها شوق إلى المعقولات...».

آغاز: (۱۶۱ ب): «الفصل [الثانی عشر]: فی أن النفس حادث مع حدوث البدن الإنسانی وذلك لأن نفس الإنسانیة كثيرة بالعدد...».

انجام: (۱۶۱ ب): «كما يتولد بدن إنسانی على المزاج الخاص بالإنسان، فيتولد معه نفس إنسانیة علتها العقل الفعال، لأن كل حادث فله علة».

آغاز: (۱۶۸ ب): «الفصل مب [الثانی والأربعون] من كتاب المبدأ والمعاد: فی أن أتى الأجسام مستعدة للحياة، ذاتها ليست بمستعدة...».

انجام: (۱۶۸ ب): «أن يكون الأجرام الفاسدة ينال الحياة ويكون الأجرام الإلهیة الكريمة منه الجواهر».

آغاز: (۱۶۸ ب): «[ال] [فصل [الرابع]: فی تكون الإنسان وقوى نفسه وتعريف العقل الهیولانی».

انجام: (۱۶۸ ب): «لما قبلت غيرها قبولاً مستقيماً كاللوح المكتوب فيه ولكنها استعداد محض لقبول الصور كلها؛ تمت».

انجام: (۱۲۴ الف) «ولكن لا على سبيل اتصال معقول بمعقول، فيزداد فسخه بالازدحام».

گزارش متن: بخشهای اندکی از رساله المبدأ والمعاد ابن سیناست که به صورت پراکنده در این نسخه آمده است و غالب مسائل این اثر مربوط به الهیات و طبیعیات است. مرحوم مهدوی درباره این اثر، در کتاب گرانسنگ مصنفات ابن سینا می‌نویسد: «در

رساله سرگذشت مسطور است که [ابن سینا] این کتاب و إرصاد الكلية وأوسط الجرجانی فی المنطق را برای ابی محمد شیرازی تصنیف کرده است، اما همانطور که ابن ابی اصیبعه متذکر شده، در مقدمه غالب نسخ این کتاب، نام این شخص ابو احمد محمد بن ابراهیم الفارسی ثبت شده است. به هر تقدیر چون این کتاب جزء مصنّفات شیخ در جرجان است، تاریخ تصنیف آن بایستی در حدود ۴۰۴هـ باشد.

گفتنی است که این اثر مشتمل بر سه مقاله و هر مقاله مشتمل بر چندین فصل می باشد. نسخه حاضر، فقط شامل فصل چهل و دوم از مقاله ثانیه و شامل فصلهای چهارم، دوازدهم و پانزدهم از مقاله ثالثه می باشد. و متأسفانه فاقد باقی مقالات و فصول است، البته نسخه کاملی از این اثر به شماره ۶۸۹۵/۱۰، در همین کتابخانه بزرگ موجود است.

این اثر نخستین بار به تصحیح محی الدین صبری الکردی و محمد حسین نعیمی الکردی در سال ۱۳۲۸هـ در قاهره، و سپس با تحقیق عالمانه آیت الله شیخ عبدالله نورانی در سال ۱۳۶۳ش، از سوی مؤسسه مطالعات دانشگاه مک گیل کانادا در تهران، به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۳ (۱۲۴ الف) و (۱۶۱ ب) و (۱۶۸ ب) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۲۰×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.

ویژگی های نسخه: در انجامه برگ «۱۲۴ الف» رقمی آمده که گمان می رود مربوط به نسخه مستنسخ عنه بوده باشد و عبارات آن چنین است: «سطر تلك الأسطر... لمن كان أمره مطاعاً صاحب الشميمة الشاهقة والقريحة الدامغة والتحقيقات الشائعة والتدقيقات العائقة. وهو صاحب الكتاب طوبى له وحسن مأب وأنا أحوج المربوبين إلى باريه محمد، المكنى بأبي نصر نصير. وكان ذلك في ليلة كان صاحبها يوماً يزيد فيه الرّحال والارتحال من بلدة شیراز، حفت بالإعزاز إلى مدينة إصفهان... الغاليات الفائضات على مشرفيها الصلوات».

رک: الذریعة: ج ۱۹، ص ۴۹؛ فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۲۱۲-۲۱۶؛ معجم المطبوعات العربية فی ایران: ص ۵۸۴؛ المعجم الشامل للتراث العربی، المطبوع: ج ۳، ص ۲۶۳. «ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

(فلسفه - عربی)

۸۸. مختارات من نوادر کلمات الفلاسفة

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، مختارات من نوادر کلمات الفلاسفة العظام، أفلاطن قال: ليس ينبغي الرجل أن يشغل فكره فيما ذهب منه، لكنه يعني ما يفى وسئل كم ينبغي أن يكسب الإنسان المال؟ فقال المقدار الذي لا يحتاج معه...»
انجام: «لأن لذاتها لا يصفوا له في الدنيا، لأنها آلام بالحقيقة وهي يفضى به في المعاد إلى آلام لا ينفد وأوجاع لا يتناهي؛ تم».

گزارش متن: مجموعه‌ای برگزیده از کلمات فیلسوفان، طبیبان و ریاضی دانان یونان، همچون: افلاطون، ارسطاطاليس، اسکندر، ذیوجانس، جالینوس، دیمیانس، فیلامون، ملک، دلقولمس، فلاطیس، هرمس، سولون، اومیرس، سقراط، دیمقراطیس، فیثاغورس، بقراط و... است. نسخه‌ای دیگر از این اثر ضمن مجموعه‌ای فلسفی به شماره ۱۲۵۵، در کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق) موجود است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۲ (۳۹۷ الف - ۳۹۸ ب) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.

ویژگی‌های نسخه: روی برخی کلمات قلم خوردگی‌هایی دیده می‌شود.

رک: فهرست کتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۹۱. «ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۸۹. مرآة (رساله فی...) = الرسالة المرآتية (فلسفه - عربی)

از: سید ابوالحسن علی بن محمد جرجانی، مشهور به «میرسید شریف» (درگذشته: سال ۸۱۶ هـ).

آغاز: «بسملة، الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله. وبعد، فالناظر في المرأة ربما كان متوجهاً إلى الصورة المرتمسة فيها ومشتغلاً بها باحثاً...».

انجام: «أو بوجه آخر فيستحيل أن يعلم الشيء بوجه واحد منفرداً عن علم الآخر به وهو باطل اتفاقاً؛ بل ضرورة. تمت من إفادات السيد النحرير الأمير سید شریف الشيرازی رحمته الله».

گزارش متن: رساله فلسفی موجزی است در آئینه (مرآت) که مؤلف آن از چگونگی نقش بستن تصویر مرآتی در ذهن و نیز نوع وجود آن بحث می نماید. در انجام نسخه، به نام مؤلف با عبارت: «من إفادات السيد النحرير الأمير سید شریف الشيرازی» تصریح شده است. باید افزود که نسخه دیگری از این اثر به شماره ۱۱۰۷۷/۳، در همین کتابخانه معرفی شده است!

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۱ (۳۹۸ ب) □ تعداد کل سطور: ۲۳ □ اندازه کل متن: ۱۱/۵ × ۱۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸ × ۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر. رک: فهرست کتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۹۰؛ مجموعات مخطوطة فی مکتبات استانبول: ص ۶۱.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۹۰. مراتب الموجود = الرسالة الشریفية = مراتب الموجودات (فلسفه - عربی)

از: سید ابوالحسن علی بن محمد جرجانی، مشهور به «میرسید شریف» (درگذشته: سال ۸۱۶ هـ).

آغاز: «بسملة، مراتب الموجودات فی الموجودیة، بحیث التقسیم العقلی ثلاث^۱ لا مزید علیها أَدناها الموجود بالغير، أی الذی موجدہ غیره، فهذا الموجود له ذات ووجود یغایر ذاته...».

انجام: «کما یشهد به بدیهیة العقل، أن الواجب الوجود تعالی یجب أن یكون فی أعلى مراتب الموجودیة، تمت الرسالة الشریفیة المسمی بالشریفیة، بحمدالله وحسن توفیقه.»
گزارش متن: رساله بسیار مختصری در مراتب موجودات است که به نظر می‌رسد، ترجمه عربی رساله فارسی خود مؤلف بوده باشد که نسخه‌هایی از آن با عناوین وجودیه یا مراتب وجود، به شماره‌های ۸/۸۸۰ و ۲/۵۶۵۷، در همین کتابخانه بزرگ موجود است.
ناگفته نماند که از این اثر (نسخه حاضر) دو نسخه در همین کتابخانه، به شماره‌های ۹/۶۵۴۳ و ۵/۶۸۶۹ نگهداری می‌شود که به ترتیب در جلد‌های ۱۷ و ۱۸ فهرست کتابخانه، معرفی گردیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۱ (۱۲۳ ب) □ تعداد کل سطور: ۲۵ □ اندازه کل متن: ۱۹×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.
ویژگی‌های نسخه: بر فراز برگ آغازین نسخه چنین آمده است: «من إفادات السید السند المحقق المدقق الفاضل النحریر، السید شریف العلامة...».

رک: فهرست نسخه‌های خطی ملی ملک: ج ۸، ص ۴۲.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

(فقه شیعه - عربی)

۹۱. مسائل الشکوک فی الصلاة

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، اعلم أن مسائل الشکوک فی الصلاة مئتان وأربع وثلثون، لأن عروض الشک للمصلی لا یخلو من تسعة مواضع، الأول أن یكون بعد السجود...».

انجام: «و هذه خمس عشرة صورة أخرى، إذا ضربتها في التسعة الأولى تبلغ مئة وخمسة وثلاثين، فالمجموع مئتان وأربعة وثلاثون صورة والله أعلم بالصواب وإليه المرجع والمآب».

گزارش متن: «احکام و مسائل مربوط به شکیات نماز است که ۲۳۴ فرض برای آن تصور شده، و در این رساله به صورتی بسیار مجمل و خلاصه بیان گردیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ ه □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی □ تعداد برگ: ۱ (۷۱ الف - ۷۱ ب) □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن: ۸/۵ × ۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۵ × ۱۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی، مجدول با ترنج و سر ترنج و لچک ترنج لاکی کرم؛ عطف: تیماج حنایی.

ویژگی های نسخه: در انجام این رساله ضمن برگهای «۷۲ الف - ۷۵ الف» چند زیارت نامه مربوط به زیارت حضرت رسول ﷺ، زیارت حضرت امیرالمؤمنین علی ﷺ، زیارت حضرت امام رضا ﷺ، زیارت دیگر حضرت علی ﷺ، زیارت امام زمان ﷺ در روز جمعه و... آمده است.

«ذیل نسخه شماره ۵۳»

(فقه شیعه - عربی)

۹۲. مسائل الشكوك في الصلاة (۲)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: مانند نسخه پیشین.

انجام: مانند نسخه پیشین.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ ه □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی □ تعداد برگ: ۲ (۷۵ ب - ۷۶ الف) □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن: ۹ × ۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۵ × ۱۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی، مجدول با ترنج و سر ترنج و لچک ترنج لاکی کرم؛ عطف: تیماج حنایی.

ویژگی های نسخه: بنا به نوشته کاتب در انجام نسخه، این رساله سهواً مکرراً در این مجموعه نوشته شده است. در انجام نسخه جداول مسائل الشكوك بین برگهای «۷۶ ب - ۷۸ الف» و نیز ادعیه ای برای توسع رزق و روزی و برخی تعویذات آمده است.

«ذیل نسخه شماره ۵۳»

(فقه و اصول فقه - عربی)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، هذه فوائد تشتمل على بعض مسائل الأصول الفقهية، الأول الحكم الشرعي توقيفي، موقوف على النص من الشرع وإن استقل به العقل...».

انجام: «الأصل عدم زيادة شرط في وجوب صلاة الظهر، مع أن بعض المجتهدين يدعى أن هذه الأصل لا دليل على حجتيه في أمثال المنام، فلا بد من التأمل في دليل حجتيه ولما أشرنا إليه، تمت الرسالة بعون الله.».

گزارش متن: رساله مختصری در اصول فقه شیعه است که با عناوین «فائدة - فائدة» بیان گردیده است. در این رساله از مناط حکم شرعی بیان عبادات و نیز بیان حقایق شرعیّه و... سخن به میان آمده است. این احتمال وجود دارد که کاتب نسخه «علی نقی بن اسماعیل موسوی» خود مؤلف و نگارنده این اثر بوده باشد، که به هر تقدیر احتیاج به بررسی و تحقیق بیشتری دارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ مایل به نستعلیق □ نام کاتب: [علی نقی بن اسماعیل موسوی (به قرینه برگ ۴۱ ب همین مجموعه)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۲۳۱ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهر زده □ تعداد برگ: ۲ (۱۰۰ ب - ۱۰۱ الف) □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۷/۵ × ۱۳/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳ × ۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی (گالینگور) مشکی با عطف تیماج مشکی. ویژگی‌های نسخه: قلم خوردگی اندکی، روی برخی عبارات قابل مشاهده است. «ذیل نسخه شماره ۱۱۹»

(فقه و اصول فقه - عربی)

از: شیخ جعفر بن خضر نجفی، مشهور به «کاشف الغطاء» (درگذشته: سال ۱۲۲۷ یا

۱۲۲۸ هـ).

آغاز: «من إفادات شيخنا المعظم الشيخ جعفر النجفي، مسألة: من أعطى ما اختاره^۱ على المجتهد في زمن الغيبة على المشهور من ثلاثة أسهم الخمس بنفسه من غير إذنه، ثم أجازه المجتهد...».

انجام: «ولو كتب المجنب مثلاً أو نقش في بدنه آيت أو اسماً من أسماء الله، لم يشمل له أدلة حرمة اللبس... الاجتناب عنه... من باب تعظيم الشعائر و حرمة... مثله».

گزارش متن: چند فتوا و مسأله فقهی و نیز اصولی است، مشتمل بر مباحث: خمس، زکات، وقف، لفظ مطلق، انجام عبادات به جهت ترس از آتش یا طمع بهشت، استعمال لفظ مشترک، اعمالی که مشروط به نیت هستند، اراده، تأخیر از اتیان صلاة، چگونگی نمازگزاردن در مساجد مخالفین با اینکه مساجد آنان برای صلوات صحیحه وقف گردیده است و از نظر آنها صلاة امامیه باطل و فاسد است! ایشان می گویند: «قلت إن الأمر بالعكس، لأن الصّحة عبادة عما هو كذلك في نفس الأمر، فيلزم بطلان صلاتهم في مساجد الشيعة وصحة صلاة الشيعة في مساجدهم...».

گزارش نسخه: □ نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سال ۱۲۲۳ ه □ عنوانها و نشانها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی □ تعداد برگ: ۱ (۵۴ الف - ۵۴ ب) □ تعداد سطر: به صورت چلیپا کتابت شده است □ اندازه متن: ۱۷×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲×۱۹/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده.

ویژگی های نسخه: این نسخه از آن حیث که در زمان حیات مؤلف نگاشته شده و عبارت «سلمه الله تعالی» در برخی فقرات و فرازها دیده می شود، حائز اهمیت است.

«ذیل نسخه شماره ۱۰۱»

۹۵. مسائل متفرقة سُئل عنها = المسائل المتفرقة من كلام الفارابي = المسائل الفلسفية والأجوبة عنها (طبیعیات و فلسفه - عربی)

از: ابو نصر محمد بن محمد بن طرخان فارابی (درگذشته: سال ۳۳۹ ه).

آغاز: «بسملة، هذه مسائل متفرقة سُئل عنها الحكيم الفيلسوف الشيخ... ؛ مسألة: سُئل عن الألوان، كيف يحدث في الأجسام وفي أيّ الأجسام يحدث؟ فقال: إنما يحدث في الأجسام، التي هي بحسب الكون والفساد...».

انجام: «فإذن العالم محدث والقياس على طريق الجدل، ردك الشيء إلى المشارك له في علته، ليحكم له بمثل حكمك الذي أوجبه له العلة وهذا هو التمثيل بعينه».

گزارش متن: مجموعه‌ای از سوالات فلسفی و طبیعی (فیزیک) است که با عناوین

«سئل - فقال» و در اواخر با عناوین «فصل» از سوی معلم ثانی ابونصر فارابی پاسخ داده شده است. در این نسخه چند مسأله (سؤال) و ۴ فصل آمده است، عناوین برخی سؤالات عبارتند از: الألوان كيف يحدث في الأجسام (۴۰۲ الف)؛ اللون (۴۰۲ الف)؛ ماهية (۴۰۲ الف)؛ معنى التخلخل والتكاثف (۴۰۲ الف)؛ الخشونة والملامسة (۴۰۲ الف)؛ الأشياء الكثيفة (۴۰۲ الف)؛ الحفظ والفهم (۴۰۲ الف)؛ العالم هل هو يكون فاسداً أم لا؟ (۴۰۲ ب)؛ الأشياء العامية كيف يكون وجودها (۴۰۲ ب)؛ الانفعال فى الكيفية (۴۰۲ ب)؛ الاسم المشكك (۴۰۳ الف)؛ العرض كيف يحمل الأجناس؟ (۴۰۳ الف)؛ الجوهر كيف يحمل على الجواهر، بالتقدم والتأخر؟ (۴۰۳ الف)؛ اكتساب المقدمات (۴۰۳ الف)؛ قضية الإنسان موجود، هل هي ذات محمول أم لا؟ (۴۰۳ ب)؛ المتضادات (۴۰۳ ب)؛ مقولة يفعل وينفعل (۴۰۳ ب)؛ مقولة المضاف هل هي منقسمة إلى أنواع ذاتية أم لا؟ (۴۰۴ الف)؛ الحركة (۴۰۴ الف)؛ المحمول والموضوع المستعملين فى كتاب القياس، من أى الأسماء؟ (۴۰۴ الف)؛ الفصول هل يكون داخله تحت المقولة، التى يكون منها الجنس والنوع أو يكون خارجة عنها؟ (۴۰۴ ب)؛ المساوى وغير المساوى، هل خاصة للكلمة؟ (۴۰۴ ب)؛... النسبة التى بين الجوهر وبين ما لطيف به كله أو بعضه (۴۰۴ الف)؛ الأدلة (۴۰۵ الف)؛ التصور بالعقل كيف يكون؟ (۴۰۵ الف) حصول الصورة فى الحس (۴۰۵ الف). در ضمن عناوین فصول چهارگانه نیز چنین هستند:

فصل ۱. الفرق بين الإرادة والاختيار (۴۰۵ ب).

فصل ۲. حدّ أرسطاطاليس النفس (۴۰۵ ب).

فصل ۳. الأسطقتات (۴۰۵ ب).

فصل ۴. الأفلاك كلها متناهية... (۴۰۶ الف).

ناگفته نماند که این اثر نخستین بار از سوی جمعیت دائرة المعارف العثمانية در حیدرآباد هند، به سال ۱۳۴۰ هـ ضمن رسائل الفارابی به چاپ رسیده است. همچنین این اثر توسط دیتیریچی (f.dieterici) به زبانی آلمانی ترجمه، و در سال ۱۸۹۲ م منتشر شده است. و نیز به زبان ترکی (استانبولی)، به کوشش حلمی ضیاء اولکن وقوام الدین برسلان برگردانده شده و در سال ۱۹۴۱ م، در ترکیه به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی

ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانها:

مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۶ (۴۰۲ الف - ۴۰۷ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۲۰ □ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸ × ۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج بمشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر. ویژگی های نسخه: برگ سوم این رساله آسیب دیده و مجدداً ترمیم گردیده است. رک: مؤلفات الفارابی: صص ۵۳، ۱۲۹؛ فهرست کتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۹۲.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۹۶. المسائل المستخرجة من المسائل الست الجبرية
(حساب و جبر - عربی)
مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «ولو قال لزيد: على ألف ونصف ما لعمر وولعمرو على ألف ونصف ما لزيد، نفرض ما لزيد شيئاً، فلعمرو ألف ونصف شيء ولزيد ألف وخمسمئة وربع شيء معادلاً لشيء، فبعد المقابلة بعد إسقاط الربع...».

انجام: «فإذا نقصت نصفه وهو أربعمئة من الالفين، يبقى ألف وستمئة وهو لعمر و، فهذا مسائل استخراجها بالأولى من المفردات من المسائل الست الجبرية، وبالله التوفيق».
گزارش متن: رساله ای مختصر در بیان تمرینهای عملی با ذکر مثالهایی در استخراج مسایل جبری است، در این اثر ۹ مسأله با عنوان «لو قال» ذکر شده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: صدر الاسلام [بن ابو المولی] □ تاریخ کتابت: سال ۹۸۲ ه □ محل کتابت: [دارالسلطنه] شیراز □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک □ تعداد برگ: ۲ (۱۲۸ ب - ۱۲۹ ب) □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۵ × ۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای □ رقم کاتب: «تمت هذه المسائل والحمد لله على الأواخر والأوائل وصل على محمد وآله أكرم القبائل، به تاریخ شهر رجب ۹۸۲ ه، کتبه الفقیر صدر الاسلام.»

ویژگی های نسخه: در انجام یک حاشیه نویسی با نشان «غل ام ع رحمه الله» دارد که شاید منظور غلامعلی باشد، آثار رطوبت دیدگی بر فراز و پایین برگهای نسخه مشاهده می شود.

«ذیل نسخه شماره ۶۳»

۹۷. مسأله من کتاب النفس = الصورة المعقولة = مسأله کتاب النفس (رسالة فی...) = اجوبة

الشیخ الرئيس إلى ابی سعید ابی الخیر (فلسفه - عربی)

از: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته: سال ۴۲۷هـ).

آغاز: «وکتب إليه - قدس الله روحه - سأل سيدنا ومولانا الشيخ الرئيس... عن شرح قوله في كتاب النفس: إن كان محل الصورة المعقولة جسماً... فأجاب وقال: الصورة المعقولة، إنما هي معقولة على ما هي في الجوهر العاقل...».

انجام: «أو متشابهين لاتشابهان الكل في المعنى، ليس في القدر والشكل والعدد وليس كذلك وهو أعلم».

گزارش متن: رساله مختصر فلسفی مربوط به مطلبی از کتاب النفس الشفاء در ضمن المباحثات است که براساس نسخه حاضر و سایر نسخه‌ها در جواب سؤال ابو سعید ابوالخیر صوفی نیشابوری (درگذشته به سال ۴۴۰ هـ) نگاشته شده است. مرحوم یحیی مهدوی در این باره می‌نویسد: «چون در نسخه‌های متعدد قید شده است که سائل شیخ ابوسعید ابوالخیر بوده است، ما آن را در اینجا ثبت کردیم به خصوص که بعید نیست که بهمینار [درگذشته به سال ۴۵۸ هـ] یا گردآورنده المباحثات سؤالاتی را هم که دیگران از شیخ کرده‌اند، با جوابهای آنها در المباحثات آورده باشد».

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۲ (۳۵ ب - ۳۶ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.

ویژگی‌های نسخه: اندکی از آثار رطوبت دیدگی بر فراز برگها مشاهده می‌شود.

رک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۷.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۹۸. المعودة فی أمر النفس والفیض = اجوبة الشيخ الرئيس إلى ابی سعید ابی الخیر

(فلسفه - عربی)

از: شیخ الرئيس ابو علی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته: سال ۴۲۷ هـ).
آغاز: «فکتب الشيخ سلطان العارفين، خاتم المشايخ أبو سعید بن أبی الخیر - قدس الله روحه - أسبغ الله تعالى على الشيخ الرئيس مواد النعم المتوالية ورفع له عماد الدولة النامية، قد تجدد على الخادم اشكالان: أما الأول: قد ذكرت في خلال الكلام... فأجاب: فقد وصلت المسألة...».

انجام: «هذا ما أردنا أن نبين وبعد هذا يذكر رسالة الفيض الإلهي في أول السؤال الثاني من أمر النفس، فأقول: الأفعال والانفعالات».

گزارش متن: رساله مختصر فلسفی است که ابن سینا در جواب سؤال ابوسعید ابوالخیر صوفی نیشابوری (درگذشته به سال ۴۴۰ هـ) نگاشته است. مرحوم مهدوی در فهرست مصنفات ابن سینا در باره این اثر می نویسد: «در بعضی از نسخ، مانند [نسخه های] بریتانیا ۹۷۸/۲۱ و حمیدیه ۱۴۴۸/۱۶ و مجلس ۶۲۵/۴ قید شده است که آن را شیخ در جواب ابوعبید جوزجانی [درگذشته به سال ۴۳۸ هـ] نوشته، و در آن نسخ [خود] سؤال آورده نشده است. و حال آنکه در بعضی دیگر، مخاطب هم شیخ الاجل سلطان العارفين خاتم المشايخ [مانند نسخه حاضر] نامیده شده است.

در خاتمه بعضی از نسخ، این جواب [مانند نسخه حاضر] قید شده است: و بعد، هذا يذكر رسالة الفيض الالهی [فی اول السؤال الثاني من أمر النفس]... بروکلیمان و قنواتی، نسخ این سؤال و جواب و جواب شیخ به ابوعبید جوزجانی را خلط کرده اند، علاوه بر اینکه آرگین و قنواتی نسخ این رساله را در زیر سه عنوان و شماره ثبت کرده اند و آن را سه رساله مستقل دانسته اند.

ناگفته نماند که بین برگهای «۱۳۰ ب - ۱۳۳ الف» همین مجموعه، رساله الفيض الإلهی آمده که در واقع جواب سؤال دوم ابوسعید ابوالخیر است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۲ (۳۴ الف - ۳۵ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر

⊠ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.

ویژگی‌های نسخه: اندکی از آثار رطوبت دیدگی بر فراز برگها مشاهده می‌شود.
 رک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۵.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۹۹. معرفة كوكب السعد والنحس وما يتعلق بكل واحد منها (رسالة فی...) = رسالة بعض الحكماء فی معرفة كوكب السعد... (نجوم - عربی)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «قال أفلاطن: لا يدلّ على الحقائق إلا المشتري، قال إبقراط: إذا استولى برجيس، يعنى المشتري فى تحويل السنة الشمسية...».

انجام: «قال أبو معشر وهذا صحيح، لأنّ قسمتهم لزحل ونسبتهم إليه وهو من شركه عطارد و زحل، فالأجسام والألوان زحلّية والحكمة والفلك عطاردية والعلم عندالله».

گزارش متن: رساله مختصری در نجوم و سعد و نحس کواکب و ستارگان است که با بهره گیری از اقوال بزرگان فلسفه و نجوم یونان باستان همچون: افلاطون، بقراط، ارسطو و... دانشمندان نجوم ایرانی همچون ابومعشر بلخی و دیگران به نحو اختصار نگارش یافته است. دو نسخه دیگر از این اثر یکی در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران به شماره ۱۳۸۴/۵ و دیگری در کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق) به شماره ۱۲۵۵/۲ نگهدرای می‌شود.

گزارش نسخه: ⊠ نوع خط: نستعلیق ⊠ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] ⊠ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] ⊠ عنوانها و نشانیها: مشکی ⊠ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم ⊠ تعداد برگ: ۲ (۱۱۹ ب - ۱۲۰ الف) ⊠ تعداد کلّ سطور: ۲۰ ⊠ اندازه متن: ۲۰×۱۱/۵ سانتیمتر ⊠ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر ⊠ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.

رک: فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران: ج ۳، ص ۴۴۳؛ فهرست کتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۸۷.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۰۰. مفاخرة لامير المؤمنين علي بن ابي طالب وفاطمة عليهما السلام
 ناظم: ناشناخته.

آغاز:

«قفوا واسمعوا يا حضرين وانظروا
 يمثلها نظماً مليحاً محمّد
 مقاله شعر فيه درّ و جوهر
 تفاخرت الزهراء والطهر حيدر»

انجام:

«أيا سادتي يا آل أحمد حبّكم
 أو إذن من قد قال قبلي قصيد
 أموت عليه ثمّ أحيا وأحشر
 ة علي فقد من أهوى يطول التفكّر
 تمّت وللخير عمّت».

گزارش متن: قصیده‌ای راثیه در مفاخرة مثالی و فرضی بین حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام و بانوی دو سرا، حضرت فاطمه زهرا علیها السلام در ۳۰ بیت است که بر اساس نسخه منشور کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران به شماره ۲۸۶۴/۱۷، اصل ماجرای این مفاخره از طریق حضرت سلمان فارسی رضی الله عنه نقل گردیده است.^۱ در بخشی از این قصیده زیبا آمده است:

وفاطمة قالت أنا خصّ والدي
 فقال علي المفاتيح في يدي
 وفاطمة قالت أنا الشمس وا
 ولي مهر خمس الأرض من غير ر
 فقال علي إنني سيّد الوري
 فقال رسول الله يا فاطم
 عليّ له منّي محلّ ومنزل
 بجنات عدن صفوها لا يكدر
 أجزى الذي قد حبّني وأعبر
 لضحي أنا ناقة الله التي ليس تعقر
 يبة من الله مفروض بين مسطر
 فقد ساد من ولدي شبير وشبر
 أقصرى فمثلك عن مثل الوصي يقصر
 كهارون من موسى وللدین ينصر

۱. آغاز نسخه دانشگاه تهران که با عنوان مفاخرة فاطمة وعلي عليهما السلام معرفی شده، چنین است: «بسملة، روی عن سلمان الفارسی... أنه خرج النبي ذات يوم إلى زيارة ابنته فاطمة... (رک: فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ۱۰، ص ۱۷۱).

على أباد المشركين سيفه وهزمهم والنار للحرب تشعر
 على شفيق الخلق فى يوم حشرهم إلى الله فى ما قدّموا وتأخر
 فبشراً لمن والى علياً وحبّه وسحقاً لمن عاداه فى النار يحشر
 گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۹ ه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف
 □ نوع کاغذ: شرقی (سمرقندی) نخودی ضخیم نرم شده □ تعداد برگ: ۲ (۲۰۸ الف -
 ۲۰۹ ب) □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۹/۵ × ۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۵ × ۱۸
 سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن مجدول (فرسوده).
 ویژگی‌های نسخه: آثار رطوبت دیدگی بر روی برگهای این نسخه نفیس مشاهده
 می‌شود، لیکن به طور کامل خواناست.

«ذیل نسخه شماره ۶۷»

۱۰۱. مقالة فى بيان ان الأجسام السماوية تفعل فى الأجسام التى تحتها = المقالة فى الجهة
 التى يصحّ عليها القول فى احكام النجوم (احكام نجوم - عربى)
 از: ابو نصر محمد بن محمد بن طرخان فارابى، مشهور به «معلم ثانی» (درگذشته:
 سال ۳۳۹ ه).

آغاز: «بسملة، قال أبو نصر: الأجسام السماوية، إنما تفعل فى الأجسام التى تحتها
 سخونة أزيد وأنقص ويتبع مقادير تلك السخونة فى تلك الأجسام آثار وصور آخر وأعراض
 آخر، يتبع تلك الصور والآثار...».

انجام: «فأما الإرادات التى يكون على الفكر والرؤية الصحيحة، فالله يحكم عليها بشىء
 من الأجسام السماوية، تمت المقالة... والله الحمد بلا نهاية».

گزارش متن: رساله مختصری در احکام نجوم و چگونگی واکنش و تأثیر اجسام
 سماوی نسبت به اجرام دیگر است. گفتنی است که نسخه‌ای از این اثر، ذیل شماره
 MS.1.0.3832 در کتابخانه مطالعات هندی (India office) در لندن موجود است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی
 ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ ه] □ عنوانها و نشانیها:
 مشکى □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۱ (۳۰۴ الف - ۳۰۴ ب) □ تعداد
 سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸ × ۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع

جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر. ویژگی‌های نسخه: جای برخی کلمات در میان سطور خالی مانده، احتمالاً کلماتی از اصل نسخه قابل قرائت نبوده است.

رک: مؤلفات الفارابی: صص ۱۹۵-۱۹۶؛ توصیفی فارابی، ص ۳۹.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۰۲. مقاله فی خطا من قال إن شینا هو جوهر و عرض معاً = خطا من قال إن الکیمة جوهریة و من قال إن شینا هو جوهر و عرض معاً (رسالة فی...)

از: شیخ الرئیس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته: سال ۴۲۷ هـ).

آغاز: «بسملة، مقالة... قال: إن قوماً لما تشکل علیهم، فقیل: إن الفصول البسیطة المقومة للأنواع الجوهریة مثل النطق مثلاً فی تقویمها وجودها...».

انجام: «ولکن لأن الصورة أخرى أعدمتم وفعلت فی الإقامة فعلها، فهذه کاف والحمد لله أولاً و آخراً وظاهراً و باطناً، تمت المقالة للرئیس أبی علی... تم».

گزارش متن: رساله مختصر فلسفی است در اینکه آیا کمیت از مقوله جوهر است یا از مقوله عرض. و سؤال دیگر اینکه: شیء واحد هم جوهر است و هم عرض که البته هر کدام طرفدارانی هم دارد. ابن سینا در این رساله مختصر، دیدگاههای شاذ را مردود و همان نظریه مشهور اینکه «کمیت» از مقوله عرض است را به اثبات رسانده، و قائلین به این نظریه را هم که «شیء واحد هم عرض است و هم جوهر معاً» رد می نماید.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها:

مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۳ (۱۷۲ الف - ۱۷۴ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع

جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.

رک: فهرست مصنقات ابن سینا: ص ۹۸.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۰۳. مقاله فی قوانین صناعة الشعراء = کتاب فی قوانین صناعة الشعر (منطق - عربی)
 از: ابونصر محمد بن محمد بن طرخان فارابی، مشهور به «معلم ثانی» (درگذشته:
 سال ۳۳۹هـ).

آغاز: «بسملة... قال: قصدنا فی هذا القول إثبات أقاویل و ذکر معان یقضى بمن عرفها
 إلى الوقوف علی ما أثبتته الحكيم فی صناعة الشعراء من غير أن یقصد إلى استیفاء جمیع
 ما یحتاج إليه فی هذه الصناعة...».

انجام: «ویشغله عن الأنواع والجهات الآخر ولذک ما لم یشرع فی شیء من ذک قولنا
 هذا، تمت... والله المنة والحمد بلا نهائة؛ تم».

گزارش متن: این رساله در یکی از صناعات منطق (صناعت شعر) است. آقای چاوشی
 در کتاب‌شناسی توصیفی فارابی درباره این اثر می‌نویسد: «این رساله تلخیصی از فن شعر
 ارسطوست، از روی شرح ثاسطیوس و بعضی شارحان دیگر که در واقع نه ترجمه کتاب
 ارسطوست و نه تلخیص درست آن، بلکه مطالب مختلفی است که ظاهراً از روی بعضی
 شروح متداول بین فضلاى مکتب اسکندریه تلفیق شده است».

ناگفته نماند که نسخه‌ای با عنوان صناعة المنطق به شماره «۱۰۱/۳» در همین
 کتابخانه بزرگ موجود است که غیر این رساله می‌باشد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی
 ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها:
 مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۲ (۲۲۳ الف - ۲۲۴ ب) □ تعداد
 سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع
 جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز
 و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.
 رک: مؤلفات الفارابی: ص ۱۹۴؛ عیون الأنباء: ج ۳، ص ۲۳۴؛ الوافی بالوفیات: ج ۱،
 ص ۱۱۰؛ کتاب‌شناسی توصیفی فارابی: ص ۹؛

Geschichte der Arabischen Littratur (GAL): I,P.234, and GAL (supp): I,P.

957.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۰۴. مقاله مستفادة فی تحصیل السعادة = تحصیل السعادة = الحجج الغرّ = الحجج العشرة فی جوهرية نفس الإنسان = التحفة فی النفس وما تصیر إليه = المعاد الأصغر = النفس وما تصیر إليه (فلسفه - عربی)

از: شیخ الرئیس ابو علی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته: سال ۴۲۷ هـ).
آغاز: «لو طرق للعاقل صرف المعروف إلى المعارف خصوصاً، إذا كان المعروف أفضل ما يتمسك به من سعد بالحياة والمصرف به إليه...».

انجام: «عن زخارفها دون اليد إلى ما هو فوقها ومنها أن كل واحدة منها يمكن التقاصر عنها من غير إخلال من محض الإنسانية في العاجل؛ تم».

گزارش متن: رساله مختصر فلسفی در جوهریت نفس آدمی و معرفت نفس که ابن سینا آن را برای کسی که به او برادر خطاب کرده، تصنیف کرده است. این رساله در یک مقدمه و ده حجت در جوهریت نفس و مطالبی دیگر نگارش یافته است. مرحوم یحیی مهدوی درباره این رساله چنین می نویسد: «ظاهراً این رساله همان است که ابن ابی اصیبعه از آن به مقاله فی تحصیل السعادة و تعرف بالحجج الغرّ و صدر المتألّهین در أسفار [الأربعة] به رساله حجج العشر نام برده اند و... در بعضی نسخ رساله فی النفس یا نفسیه ضبط شده است. امام فخر رازی در المباحث المشرقیة از رساله التحفة نام برده، و عباراتی نقل کرده است که عین آنها در رساله تحصیل السعادة دیده می شود. و بنابر این ممکن است این رساله همان رساله التحفة ای باشد که نام آن در فهرست مؤلفات شیخ آمده است. و مؤید این احتمال این است که در نسخه راغب پاشا و نسخه دوم [ملی] ملک این رساله به اسم التحفة ثبت شده است، شیخ در فصل پنجم رساله عشق و امام فخر رازی ایضاً در المباحث المشرقیة به آن اشاره کرده اند.

ناگفته نماند که رساله ای با عنوان تحصیل السعادة منسوب به فارابی در سال ۱۳۴۵ هـ در حیدرآباد هند به چاپ رسیده که به جز این رساله می باشد، همچنین این اثر از سوی آقای ضیاءالدین درّی به نام تحفه به فارسی ترجمه شده و در سال ۱۳۱۹ ش، در تهران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۱ (۱۲۰ الف - ۱۲۰ ب) □ تعداد کل

سطور: ۲۰ □ اندازه کل متن: ۱۱/۵×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر
 □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی،
 قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول
 به زر.

رک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۵۵-۵۶؛ الذریعة: ج ۲۴، صص ۲۶۰-۲۶۱؛
 فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ج ۱۱، صص ۵۸۲-۸۵۳.
 «ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۰۵. مکتوب مولانا شمس الدین کیشی به خواجه نصیر طوسی (فلسفه - فارسی)
 از: شمس الدین محمد بن احمد بن عبداللطیف کیشی (درگذشته: سال ۶۹۴ هـ).
 آغاز: «پرتو خورشید ضمیر منیر مخدوم ولی الانعام صاحب الآیات العظام... که سبب
 اهتداء سالکان طریقت و نوربخش دیده واصلان حقیقت است...».
 انجام: «و خادم داعی را از جمله مستفیدان شناسند و مجامع خاطر را ملازم حضرت
 علیا زاده الله علا داند، حق تعالی از همه مکاره حارس و در همه مطالب معین باد،
 بمحمد وآله الطاهیرین».

گزارش متن: نامه شمس الدین کیشی از اصفهان به خواجه نصیرالدین محمد بن
 محمد طوسی (متوفای سال ۶۷۲ هـ) است که در آن خواستار توضیح و شرح سه مسأله
 از مسایل منطق و حکمت از خواجه گردیده است.

ناگفته نماند که متن این نامه از سوی مدرّس رضوی تصحیح شده، و در صفحات
 ۴۹۸-۵۰۲ شرح احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی، درج گردیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی)
 فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و
 نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۱ (۵۲ الف - ۵۲ ب)
 □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر
 □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی،
 قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول
 به زر.

ویژگی های نسخه: آثار بسیار ناچیزی از رطوبت دیدگی بر فراز برگ نسخه قابل مشاهده است.

رک: احوال و آثار... نصیرالدین طوسی (مدرس رضوی): صص ۴۹۸-۵۰۲؛ فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، جلد سوم، بخش یکم: صص ۱۸۸-۱۸۹.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۰۶. مناظره شیعه علی بن ابی طالب علیه السلام مع ابی بکر مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، روی أن سائلاً أتى أبا عبدالله جعفر بن محمد الصادق عليه السلام، فقال: يا ابن رسول الله، هل كان من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله أحد أنكر على أبي بكر بن أبي قحافة، فعله وجلوسه مجلس رسول الله صلى الله عليه وآله؟ فقال: نعم، وهم خالد بن سعيد وأبو العاص وسلمان الفارسي والمقداد بن الأسود وأبوذر الغفاري وعمار بن ياسر وبريدة السلمى وقيس بن عباد الأنصاري وأبو أيوب الأنصاري وأبي بن كعب وخزيمة بن سهل وقيس الخزرجي وزيد السلمى - رحمة الله عليهم أجمعين - فكان انتقال رسول الله صلى الله عليه وآله إلى دار كرامته في يوم الاثنين وبقي القوم مختلفين إلى يوم الجمعة، أجمعوا على بيعة أبي بكر...».

انجام: «فوثب أمير المؤمنين علي عليه السلام وأخذ بمجامع أثواب عمر بن الخطاب وقال: يا ابن اللخنا، لو لا كتاب من الله سبق وعهد من رسول الله صلى الله عليه وآله لقتلتك ولكن أنت أضعف ناصرأ وأقل عدداً، ففحم عمر والذي جامعهم ولم يطبقوا جواباً ولا استطاعوا كلاماً...، تمت المناظرة والحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه وسلّم».

گزارش متن: مناظره جالبی است، مربوط به صدر اسلام و عدم بیعت برخی از اصحاب و شیعیان امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، با خلیفه نخستین و بیان دلایل و احتجاجات آنها با ابوبکر و عمر، که در این نسخه از طریق امام صادق علیه السلام روایت گردیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۹ ه □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی (سمرقندی) نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۵ (۲۱۰ ب - ۲۱۴ الف) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۰×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۵×۱۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن مجدول (فرسوده).

ویژگی‌های نسخه: اندکی از آثار رطوبت دیدگی روی برگهای این نسخه نفیس قابل مشاهده است، لبه زیرین برگها اندکی آسیب دیده که به نحوی غیر اصولی و فنی ترمیم گردیده است.

«ذیل نسخه شماره ۶۷»

(مناقب - عربی)

۱۰۷. مناقب امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «من المناقب، عن موسى بن جعفر، عن آبائه علیهم السلام، عن رسول الله صلی الله علیه و آله، أنه قال: لما خلق الله جنة عدن، فقال لها: تزینی فتزنت، ثم ماست. فقال لها: قرّی فو عزّتی و جلالی ما خلقت...^۱ إلا للمؤمنین، فطوبی لك واسکانك یا علی، أنت أميرالمؤمنین و شیعتك المؤمنون والذی بعثنی بالحق نبیاً یا علی، ما خلقت جنة عدن إلا لك و لشیعتك...».

انجام: «فقال لی رسول الله صلی الله علیه و آله: یا علی، أما ترضی أن تكون فی منزلک مثل مریم بنت عمران علیها السلام: ﴿ کَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ [یا مریم] أَنَّى لَكَ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾، تمّ الخبر بحمدالله و عونہ و حسن توفيقه».

گزارش متن: روایات چندی (۲۷ روایت) در مناقب مولى الموحدين حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام است که از رسول الله صلی الله علیه و آله، امام موسی بن جعفر علیه السلام، امام رضا علیه السلام، امام صادق علیه السلام، امام سجاد علیه السلام، ابن عباس، بلال، سلمان فارسی، زید بن ارقم، عبدالله بن عمر، ابن مسعود، عایشه، ایوب سجستانی^۲، عمر بن خطاب، مالک، زید بن ثابت، ابو هریره، زید بن محمد غسانی، ابو سعید خدری و... نقل و روایت گردیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۹ ه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی (سمرقندی) نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۵ (۲۱۴ الف - ۲۱۸ الف) □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۴×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۱۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن مجدول (فرسوده).

۱. یک کلمه افتاده است.

۲. شاید «سختیانی» صحیح باشد.

ویژگی‌های نسخه: اندکی از آثار رطوبت دیدگی روی برگهای این نسخه نفیس قابل مشاهده است، برگهای آسیب دیده مرمت غیر اصولی و فنی گردیده است، پوسیدگی بر لبه برخی برگها قابل مشاهده است. در انجام دو بیت شعر با این عبارات دیده می‌شود:

آل الرسول هم الأشراف من مضر   من حبّهم وتولّاهم فقد سعدا
هم خمسة لو درى إبليس أنّهم   فى صلب آدم إجلالاً لهم سجدا

«ذیل نسخه شماره ۶۷»

۱۰۸. منتخبات من فوائد غیائیة

(فلسفه - عربی)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز (۱): «(۶۳ ب) قال الشيخ الرئيس فى آخر الهيئات الشفاء: إنّ المعاد قسمان: جسمانى و روحانى؛ أما المعاد الجسمانى، فلا سبيل إلى معرفته إلاّ القبول من الشريعة الحقّه... وأما المعاد الروحانى، فللعقل إلى معرفته سبل...».

انجام (۱): «وإن كانت مقدرة بعلائق المادّة بقيت معذّبة، حتّى تزول تلك العلائق، فتصير إلى النعيم المذكور من فوائد غیائیة».

آغاز (۲): «(۱۲۴ الف) اعلم أنّ الحدوث يطلق فى عروضهم على معنيين: أحدهما هو وجود الشىء بعد عدمه فى زمان مضى».

انجام (۲): «(۱۲۴ الف) والقديم المقابل له هو كون الشىء، بحيث لا يحتاج فى وجوده إلى غيره ولا قديم بهذا المعنى إلاّ الواجب لذاته وما عداه كلّ حادث بالمعنى الثانى، من فوائد غیائیة».

گزارش متن: منتخباتی از کتاب فوائد غیائیة است که در چند نقطه از این مجموعه نفیس به صورت پراکنده آمده است. از کتابی با عنوان فوائد غیائی یا فوائد غیائیة یکی از قاضی عضدالدین عبدالرحمن بن احمد ایجی (متوفای سال ۷۵۶ هـ) در موضوع معانی و بیان، و دیگری از ابوعبدالله فخرالدین محمد بن عمر رازی (متوفای سال ۶۰۶ هـ)^۱ در علم کلام می‌شناسیم. و البته ممکن است از غیاث الدین منصور دشتکی نیز اثری به این عنوان داشته باشیم، لیکن نگارنده تاکنون به نسخه‌ای از آن در منابع و مصادر برنخورده است.

۱. نسخه‌ای از این اثر در کتابخانه رضا، در رامپور هند موجود است.

لازم به توضیح است که انجام نسخه‌ای در مجلس سنا که با عنوان سلسله الفلاسفة یا العروس معرفی شده، با انجام رساله حاضر منطبق است که گویا در فهرست‌نگاری آن در فهرست مجلس سنا خلطی صورت گرفته است. و به تعبیر دیگر انجام رساله حاضر، انجام رساله العروس دانسته شده است که بدین وسیله تصحیح و استدرک می‌گردد.

به هر تقدیر این منتخبات در نسخه مجلس سنا نیز آمده است که در واقع نسخه دومی از این اثر محسوب می‌گردد و نسخه سوم نیز در کتابخانه ملی ملک قرار دارد. گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۲ (۶۳ ب) و (۱۲۴ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر. رک: فهرست کتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۸۹؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک: ج ۸، ص ۴۲.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۰۹. منتخب اسرار النجوم لأرسطو = احکام موالید الفلاسفة و... (احکام نجوم - عربی)

مؤلف: ارسطو.

مترجم: ناشناخته.

آغاز: «قال المعلم الأول فی کتاب أسرار النجوم: الفلاسفة العظماء وأصحاب النوامیس والشرائع و... یكون موالیدهم فی سنی القران الأعظم، أعنی الحملی والقران الأوسط والانتقالی...».

انجام: «یوجد من حال النیرین والطلعین والأمر الأظهر فی القوّة من الكواكب المتحابّة والمساغصة ودلالة الموضع والصورة».

گزارش متن: منتخبی از اسرار النجوم تألیف فیلسوف برجسته یونانی ارسطاطالیس است که در آن پاره‌ای از احکام نجوم و طالع موالید فلاسفه بحث شده است. نسخه‌های

کاملی از اصل این اثر بین برگهای «۴۴۴ ب - ۴۴۷ الف» همین مجموعه نفیس و نیز نسخه شماره «۱۱۵۷۹/۴» همین کتابخانه بزرگ معرفی شده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۱ (۳۵۲ الف - ۳۵۲ ب) □ تعداد کل سطور: ۲۰ □ اندازه کل متن: ۱۵×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

(تفسیر - عربی)

۱۱۰. منتخب تفسیر مجمع البیان لعلوم القرآن

منتخب: ناشناخته.

آغاز: «قوله تعالى: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾. السبع المثاني؛ هي الفاتحة وسبع سور...؛ فائدة قوله تعالى: ﴿يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ﴾، أي من النطفة...».

انجام: «سورة قريش، روى عن النبي ﷺ، أنه قال: إن الله اصطفى كنانة من بنى إسماعيل، واصطفى من بنى كنانة قريشاً، واصطفى من بنى قريش بنى هاشم... وفي الحديث يدخل أهل الجنة الجنة جرداً مردأً بيضاً جعاداً مكملين ابناً ثلاثاً وثلاثين، طبرسي».

گزارش متن: منتخب تفسیر مجمع البیان لعلوم القرآن، تألیف ابو علی فضل بن حسن طبرسی (درگذشته به سال ۵۴۸ هـ) می باشد که با عناوین «قوله [تعالی] - فائدة»، تفسیر آیات انتخاب و در هامش رساله نخست این مجموعه نگارش یافته است. این انتخابها از سورة فاتحه تا سورة اخلاص را شامل است، تا سورة حجر با عنوان «فائدة» و سپس عناوین سورهها نیز بدان افزوده شده است.

یادآوری می شود این انتخاب جز منتخب مجمع البیان است که به شماره «۱۲۰۱۲/۸» همین کتابخانه، در جلد ۳۰ فهرست همین کتابخانه معرفی شده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ ه □ عنوانها و نشانیها: مشکی و قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی □ تعداد برگ: ۸۴ (۱ ب - ۸۴ الف) □ تعداد سطر: به صورت چلیپا در هامش کتابت شده است □ اندازه جلد: ۲۵×۱۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو تیماج؛ برون: زرد با عطف و مغزی تیماج مشکی فرسوده؛ درون: قهوه‌ای.

ویژگی‌های نسخه: این رساله در هامش رساله نخست این مجموعه نگارش یافته، و به نظر می‌رسد به خطی جز خط کاتب این مجموعه، یعنی حسن بن علی بن حسن حسینی بحرانی توبلی تتکانی، با تاریخ کتابت سال ۹۷۱ ه بوده باشد، لیکن کتابت مربوط به همان سده ۱۰ ه می‌باشد و دو الی سه حاشیه نیز از تفسیر کشاف نقل شده است.
«ذیل نسخه شماره ۲۴۵»

(حدیث - عربی)

۱۱۱. منتخب ثواب الأعمال وعقاب الأعمال

منتخب: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، ذکر [عقاب] من أذى المسلمين واحتقرهم وأذاهم، قال أبو عبدالله عليه السلام: قال الله عز وجل: ليأذن بحرب من أذى عبدى المؤمن...».

انجام: «عقاب من حلف بالله كاذباً، قال أبو عبدالله: لا تحلفوا بالله صادقين ولا كاذبين... وهو عليه غضبان إلا أن يتوب، أى يعطى صاحب الحق حقه، حتى يقبل توبته.».

گزارش متن: منتخب بخشی از ثواب الأعمال وعقاب الأعمال شیخ صدوق، ابو جعفر محمد بن علی بن بابویه قمی (درگذشته به سال ۳۸۱ ه) با عناوین «ثواب - عقاب» با حذف اسناد است که البته در برخی فقرات به مانند «ادخال السرور»، نسبت به اصل آن اثر اضافاتی نیز دارد! که بیشتر باید دقت شود. این منتخب مشتمل بر مبحث «اذیت و تحقیر مؤمن» تا «تحلیف به کذب» است.

ناگفته نماند، این نسخه به جز منتخب ثواب الأعمال است که به شماره «۱۲۱۹۹/۱»، در فهرست^۱ همین کتابخانه معرفی شده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۹ ه □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی (سمرقندی) نخودی ضخیم نرم شده □ تعداد برگ: ۸ (۱۹۶ ب - ۲۰۳)

ب) تعداد سطر: ۱۹-۲۲ □ اندازه متن: ۱۵×۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۱۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن مجدول.

ویژگی‌های نسخه: آثار رطوبت دیدگی بر روی برگهای این نسخه نفیس مشاهده می‌گردد. برگهای نسخه بر اثر استفاده زیاد، نرم و پنبه‌ای شده است. کلمات ثواب، عقاب، قال أبو عبدالله علیه السلام، قال رسول الله صلی الله علیه و آله و قال أبو جعفر علیه السلام و... درشت‌تر از متن نگارش یافته است.

«ذیل نسخه شماره ۶۷»

۱۱۲. منتخب مقتضب الأثر فی النص علی عدد الأئمة الاثنی عشر علیهم السلام (حدیث - عربی) منتخب: ناشناخته.

آغاز: «هذه فوائد من كتاب مقتضب الآثار فی أعداد الأئمة الأبرار، منها ما أسنده صاحب الكتاب إلى سلمان الفارسی، قال: دخلت علی رسول الله صلی الله علیه و آله، فقال لی: یا سلمان، لم یبعث نبیاً إلا وجعل له اثنی عشر نقیباً...».

انجام: «وفی مسند أحمد بن حنبل، عن جابر بن شهرة بأربعة وثلاثین طریقاً، منهم عباد بن سعید... منصور، عن أبي فیضة، عن... محمد العنبری، عن عبدالله... قال: قال رسول الله صلی الله علیه و آله: أنا نذیر هذه الأمة وأنت هادیها والحسن قائدها... افتاده.

گزارش متن: انتخاب کتاب مقتضب الأثر فی النص علی عدد الأئمة الاثنی عشر (در این نسخه: مقتضب الآثار فی أعداد الأئمة الأبرار) تألیف ابو عبدالله احمد بن محمد جوهری، مشهور به ابن عیاش (درگذشته به سال ۴۰۱ هـ) است که در آن روایات صحیح را که اهل سنت بر ائمه اثنی عشر علیهم السلام، در منابع حدیثی خویش نص و صریح نموده‌اند، بیان نموده است. ناگفته نماند که نسخه کاملی از اصل کتاب مقتضب الأثر، به شماره «۱۲۲۸۷» در همین کتابخانه بزرگ موجود است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۹ هـ □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی (سمرقندی) نخودی ضخیم نرم شده □ تعداد برگ: ۳ (۲۰۳ ب - ۲۰۵ ب) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۵×۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۱۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن مجدول.

ویژگی‌های نسخه: آثار رطوبت دیدگی بر روی برگهای این نسخه نفیس مشهود

است، لیکن متن کاملاً خواناست. برگه‌های رساله بر اثر استفاده زیاد، نرم و پنبه‌ای شده است.

«ذیل نسخه شماره ۶۷»

(ترجم - عربی)

۱۱۳. من هو المعلم الأول (رسالة فی...)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسم الله مجريها، اعلم أن الجمهور: أن المعلم الأول هو أرسطاطاليس وهو الذي لقب أولاً بهذا اللقب، لكن المولى الفاضل العلامة التحرير آيدمر الجلدكي، قال في كتاب نهاية الطلب في شرح المكتسب في زراعة الذهب: إن فيثاغورس عند الحكماء هو المعلم الأول...، فقال رسول الله ﷺ: مه يا عمرو، إن أرسطاطاليس كان نبياً، فجهله قومه». انجام: «فقال النبي ﷺ: لو عاش، حتى يعرف ما جئت به لاتبعتني على ديني؛ منقولة من كتاب تاريخ الحكماء الشهرزوري...، قيل: قعد يوماً أفلاطن وعنده تلامذته، فقال: لو وجدت مستمعاً لتكلمت، فقيل له: حولك ألف تلميذ، فقال: أريد واحداً كألف! وأراد منه أرسطوطاليس، تمت».

گزارش متن: تلخیصی با تصرف از شرح احوال ارسطاطاليس^۱، فیلسوف مشهور یونانی (درگذشته به سال ۳۲۲ قبل از میلاد)، منقول از تاریخ الحكماء یا به تعبیر دقیق‌تر نزهة الأرواح وروضة الأفراح فی تاریخ الحكماء، تألیف شمس الدین محمد بن محمود شهرزوری حکیم (درگذشته بعد از سال ۶۸۷ هـ) است. در این نوشتار کوتاه به احادیثی منسوب به حضرت محمد مصطفی ﷺ استناد جسته شده که از آن جمله است: «یا عمرو! إن أرسطاطاليس كان نبياً، فجهله قومه» یا «لو عاش، حتى يعرف ما جئت به لاتبعتني على ديني». برخی معتقدند فیثاغورس به معلم اول شهرت داشته است، ولی نظر مشهور همان است که این لقب مخصوص ارسطو می‌باشد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۱ (۴۰۱ ب) □ تعداد کل سطور: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷/۵×۱۸ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو

تیماج؛ برون؛ مشکى، ضربى، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلايى، قرمز و طرح گل و بوته، داراى لبه برگردان با عطف تیماج مشکى؛ درون: زرشكى مجدول به زر.
 رک: دائرة المعارف بزرگ اسلامى: ج ۷، صص ۵۶۹-۶۰۷؛ هدیه العارفين: ج ۲، ص ۱۳۶؛
 كشف الظنون: ج ۲، ص ۱۹۳۹.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

(ادبیات عرب - عربى)

۱۱۴. النحو والصرف (رسالة فى...)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، فصل فى الحروف التى تجرّ الأسماء وهى سبعة عشر، مررت بزید، بالله لأفعلنّ والله لأضربنّ...؛ فصل فى الحروف التى تنصب الاسم وهى سبعة جاء القوم إلّا زیداً...؛ فصل فى الحروف التى تنصب الاسم وترفع...؛ تمّت الحروف ویتلوه تصريف الأسماء؛ (۹۶ الف) بسملة، حركات الإعراب تسمى الرفع والنصب والجرّ...».

انجام: «فصل تضعيف العدد من الثلاثة... ألف درهم وتنصب المعدود ومنكرأ فى غير ذلك، لقولك أحد عشر وعشرون درهماً وتسعون ديناراً؛ تمّ تصريف الأسماء.»

گزارش متن: رساله‌ای در مباحث نحو است که گاهی به موضوعات صرفی نیز متعرض شده است. این اثر با عناوین «فصل - فصل» نگارش یافته است. در فهرست آغاز این مجموعه، از این اثر با عنوان رساله الحروف، تألیف کمال الدین فسایی یاد شده که وجهی برای آن یافت نشده است، چراکه فسایی در این موضوع سه اثر به نامهای: ۱. شرح الشافية؛ ۲. شرح الکافية؛ ۳. القيود الوافية فى شرح الشافية والوافية نگاشته که البته نسخه حاضر نظیر هیچ یک از آن سه اثر نیست. و در منابع و مصادر، از جمله طبقات اعلام الشيعة^۱ اثر دیگری در این موضوع - جز این سه مورد - برای فسایی ثبت نشده است که البته باید تحقیق بیشتری شود.

ناگفته نماند که نسخه دیگری هم نظیر این اثر، به شماره «۱۲۷۵۶» در فهرست^۲ همین کتابخانه معرفی شده است. در کتابخانه دارالکتب الظاهرية دمشق^۳ رساله‌ای با

۱. طبقات اعلام الشيعة (قرن ۱۲)، صص ۶۱۸-۶۱۹.

۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ج ۳۲، ص ۴۲۲. باید توجه داشت که رساله‌های هفتم و هشتم آن مجموعه، همانند نسخه حاضر رساله‌ای مستقل نیستند، بلکه به نوعی ادامه هم هستند و جداسازی دو بخش (حروف و اسماء) از کتاب صحیح به نظر نمی‌رسد.

۳. فهرس النحو، ص ۵۷۰.

عنوان الحروف = معانی الحروف، بدون ذکر نام مؤلف با سرآغازی نزدیک به نسخه حاضر معرفی شده است که ممکن است نسخه دیگری نظیر همین رساله بوده باشد؛ والله العالم.
 گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: [عبدالواحد کاتب دولت آبادی (به قرینه برگ ۶۶ الف)] □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ ه □ عنوانها و نشانیها: مشکی و قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی □ تعداد برگ: ۴ (۹۵ الف - ۹۸ ب) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۰×۱۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی بنفش کمرنگ با عطف و مغزی تیماج زیتونی.

ویژگی‌های نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و ندره حاشیه نویسی اندکی نیز دارد، آثار آسیب دیدگی جانوری و ترمیم غیر اصولی و فنی روی برگهای نسخه قابل مشاهده است.

«ذیل نسخه شماره ۲۱۰»

(عرفان و تصوّف - فارسی)

۱۱۵. النصيحة (رسالة فی...) = رساله در عرفان

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «أصلحك الله، ای دوست هدایت قرین و شایسته احرام حرم هذا البلد الامین به مراتب عرفان و ایقان برسی، با وجود بی حاصلی از این سفر در یتیمی از بحر تجربه غواصان حال و مقال در یوزه نموده، بهر ارمغان آورده‌ام...؛ ای عزیز، مانند این فقیر هرزه گرد، همواره از وطن و خدمت دوستان دور نباش...».

انجام: «اگر همه مقیم کوره آهنگران باشی، به که بر دلها گران باشی، با بزرگتر از خود طریق اطاعت و ادب مرعی داری و با همگنان و اقران رعایت ترحم از دست ندهی، چرا که بعد از سخاوت و شجاعت و ضبط ناموس دینی و دنیوی چیزی اعظم و اهم از ادب نیست: وما نطقت إلا بالحق وكفی بالله شهيداً».

گزارش متن: رساله مختصری در نصایح اخلاقی بر مشرب عرفان است که بسیار ادیبانه و با نثر ادبی پر نغز نگارش یافته است، گویا این اثر یک دستورالعمل عرفانی یا نامه‌ای برای عزیزی بوده باشد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: شکسته نستعلیق □ نام کاتب: حیدر بن علی بن اسماعیل بن عبدالعالی هاشمی کرکی عاملی □ تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۲ ه □ عنوانها و نشانیها:

مشکی و قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهر زده □ تعداد برگ: ۴ (۱۴۰ ب - ۱۴۳ الف) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵ × ۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده □ رقم کاتب: «واقع شد فراغ از استکتاب این رسایل، در روز سه شنبه دوم ماه ذی العقده الحرام سنه ۱۰۷۲، در دست کمترین خلیق حیدر بن علی بن اسماعیل بن عبدالعالی الهاشمی الکرکی العاملی - غفرالله تعالی لهم بالنبی وآله - تم.»

ویژگی‌های نسخه: فراز و پایین برگها اندکی رطوبت دیده است، در انجام نسخه پنج بیت شعر فارسی از صائب تبریزی با مطلع ذیل دیده می‌شود:
از عصای خود خطر دارند کوران وقت جنگ

بی بصیرت از دلیل خویش ملزم می‌شود

همچنین بندی ادیبانه و با سر آغاز: «شمایم گلزار قدسی و نسائم حدایق فردوسی...» آمده، که برای شروع و مقدمه نامه‌ها و مکتوبات می‌توان از آن بهره جست. مهر مربع «الله اکبر ۱۲۲۴» و دو بیت:

به صوب حضرتت از دور با هزاران شوق   رسیدم و گلی از گلبننت نچیدم من
زمان منتظر فیض خدمتت بودم   تبارک الله در آن مدعا رسیدم من
که به نظر می‌رسد از صائب تبریزی بوده باشد.

«ذیل نسخه شماره ۱۰۱»

۱۱۶. نفس (رساله در...) (فلسفه - فارسی)
مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسم الله مجریها، مصلحت حال طبع در آن نیست که سر ملایمی که مستعقب منافیی باشد در زمانی بگذرد، برای آنکه طبع نه قوتی است...»

انجام: «دردا و دریغا چه چاره سازیم با این بئس القرین... سبحان ربك رب العزة عما یصفون و سلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین؛ تمت.»

گزارش متن: رساله مختصری در خصوص نفس آدمی و تبیین جایگاه آن است که به نظر می‌رسد، متن نامه فلسفی کسی بوده باشد. علی رغم تفحص فراوان در مصادر منابع و فهارس، نسخه دیگری نظیر این رساله یافت نگردید، شاید نسخه منحصر به فرد بوده باشد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۲ (۳۲۷ ب - ۳۲۸ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلایی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر. «ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۱۷. النکت فیما یصح وما لا یصح من احکام النجوم = فصوص الحکم الصغیر رسالة النکت = ما یصح وما لا یصح من احکام النجوم (رسالة فی...)

(احکام نجوم - عربی)

از: ابو نصر محمد بن محمد بن طرخان فارابی «معلم ثانی» (درگذشته: سال ۳۳۹ هـ). آغاز: «بسملة، نکت... قال أبو اسحاق ابراهیم بن عبدالله البغدادی، کنت شدید الحرص علی معرفة الأحکام النجومیة، صادق الرغبة فی اقتناء علمها، کثیر السعی فی طلبها، مد من النظر فی الکتب المؤلفة مشعوفاً مستهتراً بها واثقاً بصحتها...».

انجام: «وعمل بما قیل کلّ مقول محذور منه، هذا ما وجد... والله الموفق لكل خیر».

گزارش متن: رساله‌ای در احکام نجوم، مشتمل بر سی فصل به روایت ابو اسحاق ابراهیم بن عبدالله بغدادی است. همچنان که در سرآغاز و مقدمه نیز آمده، بغدادی می‌گوید: «من سخت در صدد دسترسی به احکام نجوم صحیح بودم، تا اینکه ملاقاتی بین من و فارابی حاصل گردید و از وی درخواستم را بیان داشتم، وی نیز یادداشتهایی را به من عرضه داشت که خواسته من در آنها بود، آنها را دسته بندی نموده و این رساله را ساختم».

گفتنی است که این اثر در سال ۱۳۲۵ هـ، ضمن مجموعه فلسفی ابونصر فارابی در مصر به چاپ رسیده است. در ضمن این اثر از سوی فردریک دیتریچی به آلمانی ترجمه و در سال ۱۸۹۲ م منتشر گردیده است. و همچنین ترجمه‌ای از آن به زبان ترکی استانبولی، از سوی ضیاء اولکن وقوام الدین برسلان صورت گرفته که در سال ۱۹۴۱ م، در ترکیه به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: [شاه مراد (بن نقد علی) فراهانی ورامینی (به قرینه برگ ۴۴۷ الف)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۷۲ هـ] □ عنوانها و نشانیها:

مشکی □ نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۴ (۴۲۰ ب - ۴۲۳ الف) □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۲۰×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سر ترنج طلائی، قرمز و طرح گل و بوته، دارای لبه برگردان با عطف تیماج مشکی؛ درون: زرشکی مجدول به زر □ رقم کاتب: «هذا [آخر] ما وجدنا من التذاکیر بخطّ أبی نصر، أثبتھا لنفسی وکتبتها لک، لتأملھا أن یبسط لذلك والله الموفق لكلّ خیر، نقلته من خطّ نقل من خطّ الفارابی المعلم الثانی فی شهر ذی حجه الحرام سنة ۱۰۷۲ هـ.

رک: الذریعة: ج ۲۴، ص ۳۰۵؛ مؤلفات الفارابی: صص ۱۳۳-۱۳۶؛ فهرست کتابهای چاپی عربی: ص ۹۶۷؛ کتاب شناسی توصیفی فارابی: صص ۱۵-۱۶.

«ذیل نسخه شماره ۲۸۶»

۱۱۸. نوابغ الکلم = الکلم النوابغ (ادب - عربی)

از: جارالله ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشری خوارزمی (درگذشته: سال ۵۳۸ هـ).
 آغاز: «بسملة، اللهم إنّ ممّا منحتنی من النعم السوابغ إلهام هذه الکلم النوابغ ناطقة بكلّ زاجرة وموعظة حائة على کلّ عبرة موقظة، کأنتی ألقنُ بها مجلّة لقمان أو أصف بها حکمة أصف سلیمان...».

انجام: «ونريد أطلب وجه الله في كلّ ما أنت صانع وإلا فعملك كلّه ضایع عوّل على دينك نسبق في السباق في جميع... جمجمة مزهوة لا فضل فی...» افتاده.

گزارش متن: نثر ادبی مسجع مشتمل بر صنعتهای ادبی که مضامینی اخلاقی و موعظه دارد. این متن زیبا نخستین بار به همت شولتنز J.K.Schultens در سال ۱۷۱۲ م، برای بار دوم در مجلّه آسیایی Journal Asiatique در سال ۱۸۷۰ م، در پاریس منتشر گردیده است. همچنین در سالهای ۱۲۸۶، ۱۳۰۵ و ۱۳۲۵ هـ، در قاهره به چاپ رسیده است. نوابغ الکلم از سوی بهیجة باقر الحسنی و نیز صلاح الدین البستانی نیز تحقیق گردیده که به ترتیب در: مجلّه العرب (الریاض): س ۵، ش ۹، ۱۳۹۱ هـ / ۱۹۷۱ م، صص ۸۳۶-۸۴۴ و ضمن مجموعه أمثال الشرق والغرب: صص ۱۹۸-۲۲۴، از سوی دارالعرب در سال ۱۹۶۱ م، در قاهره انتشار یافته است.

یادآور می شویم که این اثر از سوی کسانی همچون: سعدالدین تفتازانی با عنوان النعم

السوابغ فی شرح النوابع، مؤید الدین بن الموفق، بایزید بن عبدالغفار قونوی و مولی محمد منشی شرح گردیده که برخی نیز منتشر شده است.

گفتنی است که دو نسخه دیگر از این اثر به شماره‌های ۳۶۹۶ و ۶۰۲۶، در همین کتابخانه بزرگ نگهداری می‌گردد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: [عبدالواحد کاتب دولت آبادی (به قرینه برگ ۶۶ الف)] □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ ه □ عنوانها و نشانیها: مشکی و قرمز □ نوع کاغذ: شرقی نخودی □ تعداد برگ: ۵ (۹۸ ب - ۱۰۲ ب) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۰×۱۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی بنفش کمرنگ با عطف و مغزی تیماج زیتونی.

ویژگی‌های نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است، اندکی از آثار رطوبت دیدگی روی برخی برگها قابل مشاهده است، لبه برگها ترمیم غیر اصولی و فنی شده است. در انجام نسخه نیز، نشان عرض دارد با عبارت: «عرض دیده شده، سنه ۱۰۴۷ ه».

رک: کشف الظنون: ج ۲، ص ۱۹۷۸؛ المعجم الشامل للتراث العربی المطبوع: ج ۳، صص ۱۱۴-۱۱۵.

«ذیل نسخه شماره ۲۱۰»

۱۱۹. وصیة السهروردی (اخلاق و تصوف - عربی)

از: شیخ شهاب الدین ابو حفص عمر بن محمد سهروردی (درگذشته: سال ۶۳۲ ه).
آغاز: «هذه وصیة شیخ شیوخ الإسلام، قطب الأولیاء لسان الحق شهاب الملة والدين، وارث علوم الأنبياء والمرسلین، ناصر الشریعة النبویة مطهر السنة المصطفویة، جنید الثانی بقیة السلف أبو حفص محمد السهروردی بن عمر بن عبدالله بن محمد بن عبدالله به سعید بن الحسین بن عاصم بن نصر بن القاسم بن محمد بن عبدالله بن عبدالرحمن بن القاسم بن محمد بن أبی بکر الصدیق رضی الله عنه، قال: یا بُنّی، أوصیکم بتقوی الله وخشیته ولزوم حق الله تعالی وحق رسوله صلی الله علیه و آله، وحق والديک وحق المشایخ أجمعین...».

انجام: «یا بُنّی، عليك بالخلوة وكن فريداً وحيداً متفكراً في القلب من خوف الله تعالی، تغرق في كرامات الله تعالی وعش في الدنيا، كأنك غريب وأخرج منها كما دخلتها، فإنك لا

تدری ما اسمک غدأ فی القيامة والله أعلم».

گزارش متن: متن وصیت نامه عرفانی (صوفیانه) و اخلاقی شیخ شهاب الدین عمر سهروردی است که به فرزندش با عنوان «یا بنی» بیان داشته است. وصیت وی حاوی موضوعاتی است از قبیل: تقوای الهی و لزوم خشیت و مراعات حقوق خداوند تبارک و تعالی و رسول الله ﷺ و والدین، لزوم تواضع، لزوم سفر و مراقبت از قلب و خطورات آن، عزلت‌گزینی و خلوت و موضوعات دیگر که در واقع دستورالعملها و اندرزهایی عرفانی و صوفیانه برای سالکان بوده و بسیار قابل توجه و دقت است.

ناگفته نماند که نسخه دیگری از این اثر به شماره «۱۴۰۳»، پیشتر در فهرست^۱ همین کتابخانه معرفی شده است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ قدیم □ تاریخ کتابت: [سال ۶۹۷ هـ (به قرینه برگ ۱۳۵ الف همین مجموعه نفیس)] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی (سمرقندی) نخودی ضخیم □ تعداد برگ: ۲ (۱۳۵ ب - ۱۳۷ الف) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۸×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی تیره با عطف و مغزی تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگی‌های نسخه: این نسخه نفیس که حدود ۶۵ سال پس از وفات مؤلف (در سال ۶۳۲ هـ) کتابت گردیده است، حائز اهمیت فراوان می‌باشد. این نسخه در حاشیه تصحیح گردیده است و آثار رطوبت دیدگی بر روی برگهای نسخه مشاهده می‌شود. در انجام فوایدی در موضوعات کلامی که به طور کامل بی نقطه کتابت گردیده، در هامش دو برگ پایانی نگاشته شده است.

«ذیل نسخه شماره ۱۷۱»

